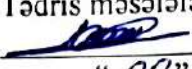

**Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti**

Təsdiq edirəm
Tədris məsələləri üzrə prorektor v.i.e:
 dos. Zaur Məmmədov
"09" 09 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: 050101 Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi

Fakültə: Filologiya və ibtidai təhsil

Kafedra: Azərbaycan dili və ədəbiyyat

I. Fənn haqqında məlumat

Fənnin adı: s/f Azərbaycan dialektologiyası Fənn üzrə proqram Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirinin 25.01.2019-cu il tarixli F-35 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir.

Kodu: İPFS-B01

Tədris ili: III (2025-2026) V semestr

Tədris yükü cəmi: 60 (saat) 30 saat mühazirə - 30 saat seminar

Tədris forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 6 kredit

Auditoriya №

Saat:

II. Müəllim haqqında məlumat: Elman Savad oğlu Mirzəyev, fil.f.d., dosent

Məsləhət günləri və saati:

E-mail ünvanı: mirzayev_or@mail.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri, Əli Məmmədov küçəsi - 40, 2 saylı tədris korpusu

III. Təvsiyə olunan dərslik və dərs vəsaitləri:

Əsas:

1. Şirəliyev M. Azərbaycan dialektologiyası. Bakı, 2008
2. Məmmədli M. Azərbaycan dialektologiyası Bakı, 2019
3. Bayramov İ. Azərbaycan dialektologiyası Bakı, 2022
4. Hüseynov A. Azərbaycan dialektologiyası. Bakı, 1979
5. Vəliyeva G. Azərbaycan dialektologiyası (dərs vəsaiti). Bakı, 2008

Əlavə:

6. Vəliyev A. Azərbaycan dilinin keçid şivələri. Bakı, 2005
7. Rüstəmov R. Azərbaycan dili dialekt və şivələrində feil. Bakı, 1965
8. Məmmədli M. Azərbaycan dili şivələrində ismin qrammatik kateqoriyaları. Bakı, 2003
9. Tahirov İ. Dialekt leksikasında alınma sözlər. Bakı, 2004
10. Mirzəyev E. Azərbaycan dili Lənkəran və Astara şivələrinin terminoloji leksikası. Bakı, 2010
11. Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti. Bakı, 2007

IV. Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən "Dilçiliyə giriş" fənnin tədrisi vacibdir.

V. Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxta başqa fənlərində tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI. Fənnin təsviri və məqsədi: Azərbaycan dili dialekt və şivələrinin öyrənilməsi dilçiliyin qarşısında duran əsas və mühüm vəzifələrdəndir. Ona görə ki, dialekt və şivələr istər xalqımızın tarixini, istərsə də dilimizin inkişaf mərhələlərini aydınlaşdırmaq, leksik tərkibdə gedən prosesləri izləmək, qrammatik quruluşda digər türk dilləri ilə uyğun problemləri üzə çıxarıb müqayisə etmək və s. üçün zəngin material verən yeganə mənbədir. Azərbaycan dialektologiyası

fənninin tədrisində əsas məqsəd tələbələrə dialektologiyanın ümumi məsələləri və Azərbaycan dili dialektlərinin fonetik, qrammatik və leksik xüsusiyyətləri ilə tanış etməkdir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2025-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə:

Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir.

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2025-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

-10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.

-9 bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.

-8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;

-7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir

-6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.

-5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.

-4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;

3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;

1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.

-0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur. Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə
1.	91-100	əla	A
2.	81-90	çox yaxşı	B
3.	71-80	yaxşı	C
4.	61-70	Kafi	D
5.	51-60	Qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili nizam-intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir göröləcək.

X. Təqvim planı: 30 saat müh, 30 saat seminar cəmi: 60 saat

№	Keçirilən mühazirə mövzularının məzmunu	Saat	Tarix
1.	Mövzu: Dialektologiyanın mövzusu, vəzifələri və digər elm sahələri ilə əlaqəsi. Plan: 1. Dialektologiya dilçiliyin bazisli səviyyələrindən biri kimi. 2. Dialektologiyanın predmeti və vəzifələri. 3. Dialektologiyanın növləri.	2	

	4. Dialektologiyaya dair əsas termin və anlayışlar. 5. Dialektologiyanın tarix, etnoqrafiya, ədəbiyyatşünaslıq, coğrafiya elm sahələri ilə əlaqəsi. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]		
2.	Mövzu: Ümumxalq dili, ərazi dialektləri və ədəbi dil. Plan: 1. Ümumxalq dili anlayışı. 2. Məhəlli və sosial dialektlər, onları fərqləndirən başlıca cəhətlər. 3. Ədəbi dil və dialekt. Mənbə: [1, 2, 4, 5]	2	
3.	Mövzu: . Azərbaycan dilində dialekt fərqlərinin yaranması və inkişafı Plan: 1. Dildə dialektlərin formalaşmasında əsas amillər. 2. Azərbaycan dilində dialekt fərqlərinin yaranması və inkişafı. Mənbə: [1, 2, 5]	2	
4.	Mövzu: Dialekt tədqiqatlarının üsul və metodları. Plan: 1. Dialektlərin öyrənilməsində əsas üsul və metodlar. 2. Müşahidə, anket üsulu və şifahi sorğu. 3. Monoqrafik dialektoloji tədqiqatların mahiyyəti və aparılması yolları 4. Dialektlərin öyrənilməsində dilçilik coğrafiyası metodu. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
5.	Mövzu: Azərbaycan dilinin dialekt bölünməsi. Şivələrin təsnifi. Plan: 1. Azərbaycan dili dialektlərinin təsnifatına dair ilk fikirlər (F.Köçərli, F.Köprülü, S.Talıbxanbəyli). 2. Dialektlərin coğrafi baxımdan qruplaşdırılması. 3. Akad. M.Şirəliyevin dialektoloji təsnifatları. 4. Dialektoloji təsnifatlarla bağlı A.Hüseynov və R.Rüstəmovun fikirləri. 5. Prof.E.Əzizovun dialektoloji təsnifatı. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5, 6]	2	
6.	Mövzu: Azərbaycan dialektlərinin fonetik xüsusiyyətləri: saitlər. . Plan: 1. Azərbaycan dili dialekt fonetikasının quruluşu. 2. Dialekt və ədəbi dil fonetikasının ümumi və fərqli cəhətləri. 3. Saitlər, onların variantları. 4. Uzun saitlər. 5. Qısa saitlər. 6. Burun saitləri. 7. Sait əvəzlənmələri. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5,]	2	
7.	Mövzu: Azərbaycan dialektlərinin fonetik xüsusiyyətləri: samitlər. Plan: 1. Dialekt fonetikasında ədəbi dildə işlənməyən samit səsləri. 2. Söz əvvəlində samit əvəzlənmələri. 3. Söz ortasında samit əvəzlənmələri. 4. Söz sonunda samit əvəzlənmələri. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
8.	Mövzu: Azərbaycan dialektlərində fonetik hadisə və qanunlar. Plan:	2	

	1. Ahəng qanununun vəziyyətinə görə şivələrin təsnifi.. 2. Ahəng qanunu möhkəm olan şivələr. 3. Bəzi şivələrdə ahəng qanununun pozulması halları. 4. Şivələrdə assimliyasıya, dissimliyasıya, yerdəyişmə və səs düşümü hadisəsi. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]		
9.	Mövzu: Dialektlərin morfoloji xüsusiyyətləri: ismin qrammatik kateqoriyalarının ifadə formaları Plan: 1. Dialekt morfologiyasını ədəbi dildən fərqləndirən başlıca cəhətlər. 2. Dialekt və şivələrdə hal kateqoriyasının ifadəsi. 3. Dialekt və şivələrdə mənsubiyyət kateqoriyasının ifadəsi. 4. Dialekt və şivələrdə xəbərlilik kateqoriyasının ifadəsi. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5, 8]	2	
10.	Mövzu: Əsas nitq hissələri: isim, sifət, say, əvəzlilik Plan: 1. İsm quruluşca növləri: Düzəltmə isimlər. 2. Ədəbi dildə işlənməyən isim düzəldən şəkildlər. 3. Dialekt və şivələrdə sifət. 4. Şivələrdə dərəcə kateqoriyasının ifadəsi. 5. Say. Miqdar və sıra saylarının işlənmə məqamları 6. Əvəzlilik. Əvəzliyin mənə növlərinin dialektlərdə ifadəsi. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
11.	Mövzu: Feil. Feil zamanları və şəkillərinin dialektlərdə ifadə formaları. Plan: 1. Feil. Arxaikləşmiş feillərin dialektlərdə işlənməsi. 2. Feil zamanlarının dialektlərdə ifadəsi. 3. Feil şəkillərinin dialektlərdə ifadəsi. Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5, 7]	2	
12.	Mövzu: Zərf və köməkçi nitq hissələri. Plan: 1. Ədəbi dildə işlənməyən zərflər. 2. Zərf düzəldən şəkildlər. 3. Köməkçi nitq hissələrinin dialektlərdə yeri Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
13.	Mövzu: Dialektlərin sintaktik xüsusiyyətləri. Plan: 1. Dialektlərdə sintaktik quruluşun sabitliyi. 2. Dialektlərdə təyini söz birləşmələri. 3. Dialektlərdə sintaktik əlaqələr 4. Dialektlərdə söz sırası. 5. Dialektlərdə sual cümlələri Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5]	2	
14.	Mövzu: Dialekt leksikası: arxaik leksik vahidlər, alınmalar və termin səciyyəli sözlər. Plan: 1. Dialekt leksikası, onun öyrənilməsi istiqamətləri. 2. Dialekt leksikasında arxaizmlər 3. Dialekt leksikasında alınmalar 4. Dialekt leksikasında terminoloji səciyyə daşıyan sözlər.	2	

	Mənbə: [1, 3, 4, 5, 9, 10, 11]		
15.	Mövzu: Dialekt leksikasında frazeologizmlər və onomastik vahidlər. Plan: 1. Dialekt leksikasında frazeologizmlərin yeri. 2. Dialekt leksikasında mikrotoponimlər. 3. Dialekt leksikasında etnonimlər. 4. Dialekt leksikasında ləqəblər 5. Dialekt leksikasında xalq kosmonimləri Mənbə: [1, 2, 3, 4, 5, 10, 11]	2	

SEMİNAR MÖVZULARI

1	Mövzu: Dialektologiyanın mövzusu, vəzifələri və digər elm sahələri ilə əlaqəsi.	2	
2	Mövzu: Ümumxalq dili, ərəzi dialektləri və ədəbi dil.	2	
3	Mövzu: Azərbaycan dilində dialekt fərqlərinin yaranması və inkişafı	2	
4	Mövzu: Dialekt tədqiqatlarının üsul və metodları.	2	
5	Mövzu: Azərbaycan dilinin dialekt bölünməsi. Şivələrin təsnifi.	2	
6	Mövzu: Azərbaycan dialektlərinin fonetik xüsusiyyətləri: saitlər.	2	
7	Mövzu: Azərbaycan dialektlərinin fonetik xüsusiyyətləri: samitlər.	2	
8	Mövzu: Azərbaycan dialektlərində fonetik hadisə və qanunlar.	2	
9	Mövzu: Dialektlərin morfoloji xüsusiyyətləri: ismin qrammatik kateqoriyalarının ifadə formaları	2	
10	Mövzu: Əsas nitq hissələri: isim, sifət, say, əvəzlik	2	
11	Mövzu: Feil. Feil zamanları və şəkillərinin dialektlərdə ifadə formaları.	2	
12	Mövzu: Zərf və köməkçi nitq hissələri.	2	
13	Mövzu: Dialektlərin sintaktik xüsusiyyətləri.	2	
14	Mövzu: Dialekt leksikası: arxaik leksik vahidlər, alınmalar və termin səciyyəli sözlər.	2	
15	Mövzu: Dialekt leksikasında frazeologizmlər və onomastik vahidlər.	2	

XI. Fənn üzrə tələblər: Dialektologiyaya dair nəzəri məsələləri, Azərbaycan dili dialekt və şivələrin fonetik, qrammatik və leksik quruluşunu dərinlən və hərtərəfli mənimsəmək.

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

- dialektologiyanın predmeti və vəzifələri;
- dialektologiya ilə bağlı əsas terminlər;
- dialektoloji tədqiqatlarda istifadə olunan üsul və metodlar;
- Azərbaycan dili dialektlərinin təsnifatı problemi;
- Azərbaycan dili şivələrinin fonetik, leksik və qrammatik səviyyədə xüsusiyyətləri və s.

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikirlərinin öyrənilməsi:

XIV. Kollektiv sualları:

I Kollokvium sualları

1. Dialektologiya, onun predmeti və vəzifələri.
2. Məhəlli və sosial dialektlər.
3. Dialekt bölünməsinin əsas vahidləri: ləhcə, şivə, dialekt.
4. Ədəbi dil və dialekt.
5. Dialektologiyanın başqa elm sahələri ilə əlaqəsi.
6. Azərbaycan dilində dialekt fərqlərinin yaranması və inkişafı.
7. Dialektlərin öyrənilməsində üsul və metodlar.
8. Dialektoloji atlas, onun tərtibi prinsipləri.
9. Azərbaycan dialektlərinin təsnifi.

10. 1920-30-cu illərdə Azərbaycan dialektologiyasının inkişafı.
11. 30-50-cu illərdə Azərbaycan dialektologiyasının inkişafı.
12. Şimal-şərq ləhcəsi və onun xüsusiyyətləri.
13. Cənub ləhcəsi və onun xüsusiyyətləri.
14. Qərb ləhcəsi və onun xüsusiyyətləri.
15. Azərbaycan dilində keçid şivələri və onların tədqiqi.

II Kollokvium sualları

1. Dialekt və şivələrdə saitlər.
2. Dialekt və şivələrdə sait əvəzlənmələri.
3. Dialekt və şivələrdə samitlər.
4. Dialekt və şivələrdə samit əvəzlənmələri..
5. Dialekt və şivələrdə ahəng qanunu.
6. Dialekt və şivələrdə fonetik hadisələr.
7. Hal kateqoriyasının dialektlərdə ifadəsi.
8. Mənsubiyyət kateqoriyasının dialektlərdə ifadəsi.
9. Xəbərlilik kateqoriyasının dialektlərdə ifadəsi.
10. Dərəcə kateqoriyasının dialektlərdə ifadəsi.
11. Dialekt və şivələrdə isim.
12. Dialekt və şivələrdə sifət.
13. Dialekt və şivələrdə say.
14. Şəxs əvəzliliklərinin dialektlərdə ifadəsi.
15. İşarə əvəzliliklərinin dialektlərdə ifadəsi.

XV. Fənn üzrə imtahan sualları:

1. Dialektologiya, onun predmeti və vəzifələri.
2. Məhəlli və sosial dialektlər.
3. Dialekt bölünməsinin əsas vahidləri: ləhcə, şivə, dialekt.
4. Ədəbi dil və dialekt.
5. Dialektologiyanın başqa elm sahələri ilə əlaqəsi.
6. Azərbaycan dilində dialekt fərqlərinin yaranması və inkişafı.
7. Dialektlərin öyrənilməsində üsul və metodlar.
8. Dialektoloji atlas, onun tərtibi prinsipləri.
9. Azərbaycan dialektlərinin təsnifi.
10. 1920-30-cu illərdə Azərbaycan dialektologiyasının inkişafı.
11. 30-50-cu illərdə Azərbaycan dialektologiyasının inkişafı.
12. Şimal-şərq ləhcəsi və onun xüsusiyyətləri.
13. Cənub ləhcəsi və onun xüsusiyyətləri.
14. Qərb ləhcəsi və onun xüsusiyyətləri.
15. Azərbaycan dilində keçid şivələri və onların tədqiqi.
16. Dialekt və şivələrdə saitlər.
17. Dialekt və şivələrdə sait əvəzlənmələri.
18. Dialekt və şivələrdə samitlər.
19. Dialekt və şivələrdə samit əvəzlənmələri..
20. Dialekt və şivələrdə ahəng qanunu.
21. Dialekt və şivələrdə fonetik hadisələr.
22. Hal kateqoriyasının dialektlərdə ifadəsi.
23. Mənsubiyyət kateqoriyasının dialektlərdə ifadəsi.
24. Xəbərlilik kateqoriyasının dialektlərdə ifadəsi.
25. Dərəcə kateqoriyasının dialektlərdə ifadəsi.
26. Dialekt və şivələrdə isim.
27. Dialekt və şivələrdə sifət.
28. Dialekt və şivələrdə say.
29. Şəxs əvəzliliklərinin dialektlərdə ifadəsi.

30. İşarə əvəzliliklərinin dialektlərdə ifadəsi.
31. Sual əvəzliliklərinin dialektlərdə ifadəsi.
32. Qeyri-müəyyən əvəzliliklərin dialektlərdə ifadəsi.
33. Feilin keçmiş zamanının dialektlərdə ifadəsi.
34. Feilin indiki zamanının dialektlərdə ifadəsi.
35. Feilin gələcək zamanının dialektlərdə ifadəsi.
36. Feilin əmr şəklinin dialektlərdə ifadəsi.
37. Feilin vacib şəklinin dialektlərdə ifadəsi.
38. Feilin şərt şəklinin dialektlərdə ifadəsi.
39. Feilin arzu şəklinin dialektlərdə ifadəsi.
40. Feilin lazım şəklinin dialektlərdə ifadəsi.
41. Zərfin dialektlərdə ifadəsi.
42. Köməkçi nitq hissələrinin dialektlərdə ifadəsi.
43. Təyini söz birləşmələrinin dialektlərdə ifadəsi (ədəbi dillə müqayisəli şəkildə).
44. Dialekt və şivələrdə sual cümlələri.
45. Dialekt leksikasının öyrənilməsi istiqamətləri.
46. Dialektlərdə arxaizmlər.
47. Dialektlərdə alınma sözlər.
48. Dialektlərdə terminoloji səciyyə daşıyan sözlər.
49. Dialektlərdə frazeologizmlər.
50. Dialektlərdə onomastik vahidlər.

“Azərbaycan dialektologiyası” fənninin sillabusu **050101** “Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi” ixtisası (proqramı) üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. “Azərbaycan dili və ədəbiyyat” kafedrasının 9 sentyabr 2025-ci il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol № 01).

Fənn müəllimi:

 dos. E.S. Mirzəyev

Kafedra müdiri:

 dos. Q.I. Rıfəllayev